Monitoring judikatury soudů České republiky

Období: srpen 2021 – říjen 2021

Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 23 Cdo 3320/2020

Datum rozhodnutí: 30. srpna 2021

Závěr: *Peníze na bankovním účtu jsou pohledávkou majitele účtu za bankou (vůči bance). Taková pohledávka je svojí povahou relativním (obligačním) právem a zásah do takového práva je tak zásahem do práva relativního (obligačního). Relativní práva zásadně (nevyplývá-li z občanského zákoníku ve vztahu ke konkrétním institutům jinak) nepožívají ochrany určené absolutním právům. Neaplikovatelnost ustanovení § 2910 věty první proto nelze překlenout ani konstrukcí, podle níž pohledávka, jež je svojí povahou relativním (obligačním) právem, je věcí v právním slova smyslu, vlastnické právo k níž požívá ochrany absolutní.*

Obsah: Spor byl veden o náhradu škody, která žalobkyni vznikla tím, že převedla určitou částku na účet zřízený subjektem, který bance řádně neprokázal svoji identitu. Škoda tak vznikla porušením zákona č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, žalovanou bankou. Banka se bránila argumentem, že škoda byla žalobkyni způsobena podvodným jednáním třetí osoby a zapříčinila si ji též sama žalobkyně, neboť při bezhotovostním převodu nepostupovala s náležitou opatrností. Soud prvního stupně žalobě v podstatné části vyhověl a odvolací soud rozsudek potvrdil. Bylo prokázáno, že žalobkyně vstoupila do obchodního vztahu s obchodní společností, s níž komunikovala prostřednictvím e-mailu, jímž obdržela též zálohovou fakturu na 19 360 eur. Následně obdržela e-mail, jenž navozoval dojem, že jde o zprávu od zaměstnance téže společnosti, e-mail však obsahoval doménové koncovky „ml" a „cf" namísto „eu". Součástí e-mailu byla informace o změně účtu a falešná zálohová faktura. Na základě tohoto e-mailu žalobkyně převedla ze svého účtu 19 360 eur, tj. částku určenou pro obchodní společnost, na účet uvedený na falešné zálohové faktuře, což byl účet klienta žalované banky. Z částky 19 360 eur bylo okamžitě odesláno 19 200 eur na účet v Nigérii. Účet klientovi banka zřídila přesto, že jí byly předloženy zjevně nevěrohodné listiny, na tento účet před platbou ze strany žalobkyně byly provedeny tři jiné příchozí platby, přičemž připsané částky byly okamžitě téměř celé dále převedeny na účet v Nigérii. Teprve později banka daný účet zablokovala a nahlásila podezřelý obchod. Soudy tak konstatovaly vznik škody na straně žalobkyně v důsledku porušení povinnosti banky klienta prověřit a následně kontrolovat i během trvání smluvního vztahu. Povinnost nahradit vzniklou škodu byla odvozena z § 2910 věty první občanského zákoníku. Došlo však ke snížení náhrady o 30 %, neboť ani žalobkyně si nepočítala obezřetně. V dovolání kladla žalovaná banka otázku, zda lze relativním právům (pohledávkám) poskytovat absolutní ochranu a zda je při posuzování odpovědnosti za škodu podle § 2910 věty první občanského zákoníku právně významná (též) absence ochranného účelu porušení právní normy. Při aplikaci § 2910 věty první občanského zákoníku nelze relativním právům (pohledávkám) poskytovat v oblasti deliktní odpovědnosti absolutní ochranu, že absolutní právo žalobkyně nebylo zasaženo a žalobkyně utrpěla čistou ekonomickou újmu (pouhou majetkovou škodu), přičemž zákon AML není ve vztahu k žalobkyni ochrannou normou, což by nárok na náhradu škody vylučovalo i v případě, že by do absolutního práva žalobkyně zasaženo bylo; žalovaná nadto neměla povinnost přezkoumávat listiny předložené jí před zřízením bankovního účtu klientovi a ostatní údajná porušení AML zákona nejsou v příčinné souvislosti s tvrzenou škodou. Nejvyšší soud shledal dovolání přípustným i důvodným. Nejvyšší soud nejdříve poukázal na nutnost objasnit aplikovatelnost českého právního řádu s ohledem na nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. 7. 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II). České právo bylo aplikovatelné. Podle § 2910 občanského zákoníku škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí

poškozenému, co tím způsobil. Povinnost k náhradě vznikne i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva. První z obou základních skutkových podstat vyjádřených v uvedeném ustanovení, určujících základní požadavky pro vznik povinnosti k náhradě škody ve vztahu k zaviněnému porušení povinnosti, která není založena na smlouvě, je vázána na zásah (škůdce) do absolutního práva (poškozeného), druhá z nich je vázána na zásah (škůdce) do jiného práva (poškozeného), k němuž došlo porušením zákonné povinnosti, jež směřuje k ochraně takového práva. Nejvyšší soud ve své konstantní judikatuře dovozuje, že finanční prostředky (peníze) složené na bankovním účtu nejsou ve vlastnictví jeho majitele, nýbrž banky, zatímco majiteli svědčí pouze obligační právo (vůči bance) na výplatu, eventuálně oprávnění udílet bance pokyny k nakládání s těmito finančními prostředky (penězi). Jsou-li peníze převedeny na účet jiné osoby, pozbývá tím majitel účtu pohledávku za bankou, zatímco adresátovi uvedené dispozice se dostává obohacení v podobě vzniku korespondující pohledávky za svým peněžním ústavem. Jsou-li tedy peníze složené na běžném účtu v majetku peněžního ústavu (banky), pak majitel účtu je nadán toliko pohledávkou, jíž koresponduje povinnost banky uskutečňovat v souladu s jeho příkazy převody či výplaty předmětných aktiv. Peníze na bankovním účtu jsou tudíž pohledávkou majitele účtu za bankou (vůči bance). Taková pohledávka je svojí povahou relativním (obligačním) právem a zásah do takového práva je tak zásahem do práva relativního (obligačního). Občanský zákoník práva absolutní a práva relativní rozlišuje. Výčet absolutních práv je uzavřený. Proto, že absolutní majetková práva působí vůči všem, musí být jejich uzavřený okruh také všem známý. Nic z toho neplatí ve vztahu k relativním majetkovým právům; ta zavazují ve smyslu § 1721 občanského zákoníku pouze strany závazku (obligačního vztahu), jež není důvodu (nad rámec kogentních pravidel vztahujících se k relativním majetkovým právům) omezovat. Odlišně od uzavřeného výčtu absolutních práv mohou strany závazku vytvářet relativní práva neomezeně (v rámci autonomie vůle), mohou využívat smluvní typy a stejně tak mohou relativní práva vytvářet nepojmenovanými smlouvami. Nikdo další (žádné třetí osoby) přitom ujednáními stran závazku zásadně vázán není, a tudíž taková ujednání nikomu dalšímu známa být ani nemusí. V případě § 2910 věty první občanského zákoníku přicházejí v úvahu ta práva, která poškozenému přiznává právní řád a která působí vůči každému a zakládají mj. i povinnosti třetím osobám zdržet se všech zásahů, které by rušily nositele absolutních práv ve výkonu jeho oprávnění. Jde o život, tělesnou integritu, zdraví, svobodu nebo vlastnictví a dále „jiná práva" coby taková, na jejichž základě může kterýkoli jejich vlastník od kohokoli třetího požadovat, aby jej nerušil při výkonu práv z nich vyplývajících, zejména o práva k pozemku třetího (užívací práva), služebnosti, další věcná práva, vlastnictví patentu, autorských práv či ochranných známek, právo na jméno nebo na vlastní podobiznu, eventuálně rodičovskou péči. Rozlišování absolutních a relativních práv prostupuje celým občanským zákoníkem a není důvodu jejich odlišné působení popírat ani při aplikaci § 2910 občanského zákoníku. Přijetím občanského zákoníku došlo k omezení rozsahu nároku na náhradu škody či újmy. Bylo-li zasaženo pouze do relativního majetkového práva a došlo-li k porušení povinnosti vyplývající ze zákona, jehož účelem není ochrana takového práva, nejsou naplněny podmínky odpovědnosti za újmu způsobenou porušením zákona podle § 2910 občanského zákoníku; rovněž nelze dospět k závěru, že by tento výklad zákona odporoval dobrým mravům. Pouze výjimečně mohou obligační práva působit absolutně ve vztahu k ochraně jejich nositele (např. ochrana nájemce při změně vlastníka pronajaté věci). Náhradu škody podle § 2910 občanského zákoníku proto nebylo možno přiznat.

Související judikatura: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2771/2009; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2018, sp. zn. 25 Cdo 535/2018.

Relevantní ustanovení: § 2910 občanského zákoníku.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 996/2021

Datum rozhodnutí: 31. srpna 2021

Závěr: *Příčinnou souvislost mezi nesprávným úředním postupem a tvrzenou škodou (představovanou zmařeným uspokojením pohledávky) nelze bez dalšího vyloučit z důvodu, že poškozený nevyužil možnosti podat žalobu na odporovatelnost právního úkonu, aby se domohl uspokojení své pohledávky. Je třeba zjistit, zda poškozený skutečně měl možnost předejít vzniku škody prostřednictvím*

podání žaloby, tj. zda měl dostatek informací, z nichž mohl dovodit, že žaloba bude mít reálnou naději na úspěch.

Obsah: Spor byl veden o náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem okresního soudu, který spočíval v opožděném zaslání vykonatelného předběžného opatření příslušnému katastrálnímu úřadu, v důsledku čehož došlo k převodu postižitelného majetku žalobcova dlužníka na třetí osobu. Soud prvního stupně žalobě v podstatném rozsahu vyhověl. Bylo prokázáno, že okresní soud vydal k návrhu žalobce předběžné opatření, jímž zakázal dlužníku žalobce nakládat s jeho nemovitostmi, avšak v zákonné třídenní lhůtě nebylo předběžné opatření zasláno katastrálnímu úřadu. Dlužník nicméně ihned po vydání předběžného opatření své nemovitosti kupní smlouvou prodal, čemuž katastrální úřad nevěda o existenci předběžného opatření nemohl zabránit. V meritu věci pak žalobce uspěl s žalobou na zaplacení příslušné částky podané souběžně s návrhem na předběžné opatření, avšak v exekučním řízení byl vymožen pouze zlomek přiznaného nároku. Ohledně možného podání odpůrčí žaloby, kterou mohl žalobce podat, soud dovodil s ohledem na obsah důkazů, že by nemohla být úspěšná, neboť žalobce s ohledem na absenci relevantních důkazů nemohl být schopen prokázat zkracující úmysl dlužníka ve vztahu k věřiteli. Odvolací soud však rozsudek změnil tak, že žalobu zamítl. Žalobce totiž zmeškal lhůtu pro podání žaloby o odporovatelnost a tím došlo k přetržení příčinné souvislosti mezi nesprávným úředním postupem a nárokovanou náhradou škody, neboť žalobce nevyčerpal všechny možnosti, jak vůči svému dlužníku dosáhnout uspokojení nároku. Dle odvolacího soudu mělo podání žaloby o odporovatelnost předcházet uplatnění nároku vůči státu. V dovolání žalobce namítal, že by taková žaloba byla zjevně neúspěšná a jen by se tím prodloužilo finanční zatížení, které dovolateli v souvislosti s nesprávným úředním postupem vzniklo. To potvrzuje i v dovolání označená judikatura dovolacího soudu, podle níž účastník řízení není povinen využívat procesní prostředky, které jsou navíc neefektivní z pohledu možného uspokojení nároku, v jiném než v tom řízení, v němž mělo dojít k nesprávnému úřednímu postupu. Dovolatel v této souvislosti namítá, že situace, v níž měl možnost podat žalobu o odporovatelnost, byla vyvolána až v důsledku nesprávného úředního postupu soudu, a stát by tak neměl mít možnost dovolávat se námitky nevyčerpání prostředků k uspokojení nároku ve svůj prospěch. Nejedná se totiž o situaci, kdy dovolatel nevymáhal pohledávku vůči svému dlužníkovi, nýbrž o situaci, kdy žalovaná nesprávným úředním postupem znemožnila realizaci omezení převodu předmětné nemovitosti. Nejvyšší soud dovolání vyhověl. Odpovědnost státu je založena za současného splnění tří předpokladů, a sice že došlo k nesprávnému úřednímu postupu, že poškozenému byla způsobena škoda a že vznik této škody je v příčinné souvislosti s nesprávným úředním postupem. Existence všech těchto podmínek musí být v soudním řízení prokázána a nepostačuje pouhý pravděpodobnostní závěr o splnění některé z nich. Není-li splněna byť jen jedna z uvedených tří podmínek, nelze žalobě vyhovět bez ohledu na to, zda jsou splněny podmínky ostatní. Odvolací soud postavil své rozhodnutí, jímž částečně změnil rozsudek soudu prvního stupně a žalobu zamítl, na závěru o nedostatku příčinné souvislosti. Otázka příčinné souvislosti – vztahu mezi škodnou událostí a vznikem škody – je v zásadě otázkou skutkovou, nikoli otázkou právní. Právní posouzení příčinné souvislosti může spočívat toliko ve stanovení, mezi jakými skutkovými okolnostmi má být její existence zjišťována, případně zda a jaké okolnosti jsou či naopak nejsou způsobilé tento vztah vyloučit. Dovolací námitka míří výlučně k posouzení otázky, zda nepodání odpůrčí žaloby má bez dalšího za následek přetržení příčinné souvislosti mezi zjištěným nesprávným úředním postupem a požadovanou škodou. Příčinná souvislost je dána, pokud by ke škodě nedošlo nebýt konkrétního jednání. Nemusí se přitom jednat o příčinu jedinou, nýbrž postačuje, jde-li o jednu z příčin, která se podílí na nepříznivém následku, který má být odškodněn. Podle teorie adekvátní příčinné souvislosti je příčinná souvislost dána tehdy, jestliže je škoda podle obecné povahy, obvyklého chodu věcí a zkušeností adekvátním důsledkem protiprávního úkonu nebo škodné události za současného prokázání, že by škoda nebyla nastala bez této příčiny. Nárok na náhradu škody (představované zmařeným uspokojením pohledávky) způsobené nesprávným úředním postupem může být vůči státu úspěšně uplatněn pouze tehdy, nemůže-li poškozený úspěšně dosáhnout uspokojení své pohledávky vůči dlužníku, který je mu povinen plnit. Pokud je z okolností případu předem zřejmé, že je přímý dlužník (obohacený) nemajetný a že vedení dalších řízení vůči němu by bylo neúčelné, neboť by se žalobce ani částečného uspokojení své pohledávky

fakticky nedomohl, pak nelze na uplatnění pohledávky vůči primárnímu dlužníku trvat, neboť by šlo o pouhý formalismus vedoucí mimo jiné právě i ke vzniku zbytečných nákladů řízení. Není-li v případě prokázané nevymahatelnosti bezdůvodného obohacení (či jiného druhu pohledávky poškozeného za jeho dlužníkem) potřeba bezpodmínečně trvat na vlastním podání žaloby o jeho vydání a na navazujícím pokusu o nucené vymožení téže pohledávky, pak ani podání žaloby tzv. „z opatrnosti" nemůže být přičítáno poškozenému k tíži, a to ať už žalobu podal (např. z důvodů optimalizace svých daňových povinností) s vědomím, že v budoucnu přiznanou pohledávku reálně na přímém dlužníku nevymůže, nebo v případě, kdy okolnosti svědčící o nevymahatelnosti pohledávky vyjdou najevo až v průběhu řízení o takové žalobě. Předběžné opatření omezující nakládání s nemovitou věcí i institut odporovatelnosti představovaly alternativní prostředky, jak si z hlediska prosazení vlastních zájmů žalobce mohl zachovat možnost uspokojení pohledávky k převáděné nemovité věci. Stát s ohledem na skutková zjištění učiněná v tomto řízení odpovídá za to, že v důsledku nesprávného úředního postupu došlo ke zmaření realizace předběžného opatření. Tím ovšem není nijak vyloučeno, že poškozený měl ještě možnost předejít vzniku škody prostřednictvím podání odpůrčí žaloby, avšak jen tehdy, měl-li sám v rozhodné době dostatek informací o tom, že převodní smlouva představuje jednak tzv. zkracující úkon dlužníka a jednak že úmysl dlužníka byl ve smyslu § 42a odst. 2 starého občanského zákoníku druhé straně (nabyvateli) znám. Pro daný případ je ovšem zásadní určení, v důsledku jaké skutečnosti nemohla být pohledávka žalobce za dlužníkem uspokojena, a současně je třeba hledat odpověď na otázku, zda by případná žaloba o odporovatelnost měla reálnou naději na úspěch a zda žalobce jako poškozený disponoval či při obvyklé míře obezřetnosti mohl disponovat takovými informacemi, na jejichž základě by se podání odpůrčí žaloby jevilo jako účinný nástroj k eliminaci hrozící škody. V takovém případě by příčinou neuspokojení žalobcovy pohledávky bylo výlučně rozhodnutí žalobce odpůrčí žalobu nepodat. Naopak požadovat po žalobci podání odpůrčí žaloby v situaci, kdy by takový návrh nemohl být úspěšný, a to jen proto, aby splnil formální požadavky soudů na náhradu případné škody, by zjevně nebylo spravedlivé a ani by nepředstavovalo rozumné řešení vzniklého rozporu. Nebude-li v dalším řízení možné na základě konkrétních skutkových zjištění učinit závěr, že žalobce v případě podání žaloby o odporovatelnost mohl reálně očekávat uspokojení své pohledávky, není možno učinit závěr, že její nepodání je bez dalšího skutečností, která přerušuje příčinnou souvislost mezi nesprávným úředním postupem a vzniklou škodou.

Související judikatura: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 25 Cdo 915/2005; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 2014, sp. zn. 30 Cdo 1729/2013; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. 30 Cdo 139/2019.

Relevantní ustanovení: § 5 písm. b) a § 13 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1029/2021

Datum rozhodnutí: 26. října 2021

Závěr: *Znění ustanovení § 2914 věty první občanského zákoníku, upravující odpovědnost hlavní osoby za pomocníka, není jednoznačné; jazykovým výkladem § 2914 občanského zákoníku se lze dobrat víceméně k oběma závěrům, zda podle věty první odpovídá za činnost pomocníka (jen) hlavní osoba nebo je zde dána i přímá odpovědnost pomocníka. Ze zákonné definice závislé práce je zřejmá zjevná navázanost zaměstnance na zaměstnavatele, jehož jménem vykonává pracovní činnost, a jeho podřízenost pokynům, kterými jeho činnost řídí. Jestliže zaměstnanec při škodní události z tohoto rámce nevybočí, je třeba nejednoznačnou dikci § 2914 věty první občanského zákoníku vyložit tak, že za újmu způsobenou zaměstnancem odpovídá výlučně zaměstnavatel, jako by ji způsobil on sám, byť se tak stalo osobní činností zaměstnance, kterého k tomu použil.*

Obsah: Spor byl veden o vydání věcí, alternativně o zaplacení jejich pro případ nemožnosti jejich vydání. Soud prvního stupně žalobu zamítl. Vyšel ze zjištění, že žalovaný 2) jako zaměstnanec žalované 1) za asistence žalobce demontoval kuchyňské zařízení ve stravovacím zařízení provozovaném žalobcem a spolu s dalším vybavením je odvezl vozem žalované 1) a vyložil v jejím sídle. Protože žalobce neprokázal, že by se žalovanou 1) uzavřel dohodu o převzetí a úschově zařízení, nemá podle soudu prvního stupně proti žádnému ze žalovaných nárok na vydání dobrovolně předaných věcí podle § 1040 občanského zákoníku ani na náhradu škody

podle § 2913 občanského zákoníku. Odvolací soud rozsudek zčásti potvrdil a zčásti zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k novému rozhodnutí. Žalovaný 2) odvezl věci ve spolupráci se žalobcem a učinil tak jako zaměstnanec žalované 1) při plnění pracovních úkolů, proto i pokud by tím způsobil škodu, odpovídá za ni podle § 2914 občanského zákoníku pouze žalovaná 1), která jej ke své činnosti použila. Zamítnutí žaloby vůči žalované 1) považoval odvolací soud za předčasné, neboť žalobce nebyl náležitě poučen o své důkazní povinnosti a následcích jejího nesplnění ohledně okolnosti uzavření smlouvy o úschově věcí u žalované 1), z níž dovozuje svůj nárok. V rozsahu, ve kterém byl zamítavý rozsudek soudu prvního stupně potvrzen vůči žalovanému 2), zaměstnanci žalované 1), podal žalobce dovolání. Domáhal se vyřešení dosud neřešené otázky, zda ustanovení § 2914 občanského zákoníku zakládá přímou odpovědnost zaměstnance či nikoliv. Znění § 2914 občanského zákoníku nezbavuje a priori zaměstnance odpovědnosti. Současný občanský zákoník totiž již neobsahuje konstrukci § 420 odst. 2 starého občanského zákoníku, který ve druhé větě před středníkem explicitně vylučoval odpovědnost zaměstnance za škodu. Smyslem § 2914 občanského zákoníku je posílit postavení poškozeného, čemuž výklad provedený odvolacím soudem odporuje. V případě zániku zaměstnavatele se zpravidla poškozený náhrady škody nedomůže, a není proto důvod, aby se nemohl dožadovat náhrady po zaměstnanci, jestliže ho lze bezpečně identifikovat jako bezprostředního škůdce. Odvolací soud měl proto aplikovat § 2900 občanského zákoníku ve spojení s § 2910 občanského zákoníku, neboť žalovaný 2) nezvolil žádné opatření, které by zabránilo krádeži předmětných věcí ze dvora, kde je vyložil. Dovolání bylo přípustné, leč nikoliv důvodné. Ustanovení § 2914 občanského zákoníku vychází z premisy, že ten, kdo má prospěch z činnosti pomocníka, měl by také nést rizika s jeho činností spojená. Jeho smyslem je posílení ochrany poškozeného, neboť v případě porušení zákonné povinnosti (§ 2910 občanského zákoníku) jednajících osob má možnost požadovat náhradu od obou. Výhoda bývá spatřována i v tom, že zmocnitel (hlavní osoba, někdy nazývaná též principál) bude zpravidla solventnější než jeho pomocník, a poškozený se tak snáze domůže náhrady (to ovšem není pravidlem). Dále se poukazuje i na to, že hlavní osoba mívá obecně lepší pozici, aby zhodnotila rizika vzniku škody spojená s činností, kterou pro ni vykonávají její pomocníci, a tato rizika a náklady s nimi spojené rozložila jednak mezi samotné pomocníky a koneckonců i mezi zákazníky jejího podniku. Nejedná se o jediné ustanovení, které by odpovědnost za pomocníka upravovalo. Samostatnou odpovědnost hlavní osoby za pomocníka zakládají například ustanovení § 1935 občanského zákoníku řešící odpovědnost za pomocníka při plnění smluvních povinností či celý zákon č. 82/1998 Sb. Vzorem pro rekodifikaci byla řada zahraničních úprav a to, že většina z nich nevidí přesvědčivý důvod, proč by pomocník měl být povinnosti k náhradě zproštěn jen díky tomu, že povinnost k náhradě nese i další osoba. Poškozený by podle zahraničních úprav byl bezdůvodně zbaven možnosti domáhat se náhrady po pomocníkovi pouze s odkazem na to, že odpovědný je i někdo jiný. V obecné rovině je tedy nutné přijmout závěr, že poškozenému současná právní úprava zásadně neupírá přímý nárok na náhradu škody i vůči pomocníkovi. Takové řešení odpovídá rovněž i trendům v zahraničních jurisdikcích, když vyloučení odpovědnosti pomocníka v předešlém občanském zákoníku při všech stupních zavinění bylo z komparativního hlediska zcela ojedinělé. V souladu s obecnými pravidly tedy je, aby obě tyto osoby byly povinny k náhradě společně a nerozdílně. Ustanovení § 2914 občanského zákoníku má zjevně předobraz v § 420 odst. 2 starého občanského zákoníku, avšak oproti němu neobsahuje formulaci, která by výslovně vylučovala přímou odpovědnost pomocníka. Není tedy zřejmé, zda zákonodárce skutečně sledoval rozšíření odpovědnosti na pomocné osoby, případně zda na všechny či jen některé z nich. Věta druhá ustanovení § 2914 občanského zákoníku nově řeší případy, kdy hlavní osoba pro svou činnost využije tzv. samostatného pomocníka, tedy osobu, která pro ni provádí činnost vlastním jménem a na vlastní riziko; takový pomocník či subdodavatel odpovídá za škodu sám. Pokud však takovou osobu fyzická (právnická) osoba nepečlivě vybrala nebo na ni nedostatečně dohlížela, ručí ve smyslu § 2018 a násl. občanského zákoníku za splnění jejího závazku z deliktu a poškozený se může domáhat splnění dluhu vůči takovému ručiteli na základě § 2021 odst. 1 občanského zákoníku, který obecně určuje podmínky, za kterých se věřitel může domáhat splnění dluhu na ručiteli. Jazykovým výkladem § 2914 občanského zákoníku se lze dobrat víceméně k oběma závěrům, zda podle věty první odpovídá za činnost pomocníka hlavní osoba či

nikoliv. Na jedné straně pro případ porušení zákonné povinnosti ze strany pomocníka nelze najít dostatečně pregnantně slovně vyjádřenou výluku z jeho odpovědnosti, a jestliže dovodíme porušení zákonné povinnosti pomocníkem při činnosti pro hlavní osobu, budou naplněny podmínky vzniku odpovědnostního vztahu mezi poškozeným a tím, kdo porušil zákon, aniž by tomu bránilo explicitní vyloučení takového právního důsledku. Na druhé straně formulace, že hlavní osoba za škodu jím způsobenou odpovídá stejně, jako by ji způsobila sama, umožňuje výklad, že odpovídá namísto pomocníka, který činí úkony v její prospěch. Význam slovního spojení „jako by ji způsobil sám" se totiž nerovná významu „jakoby ji způsobil společně s jiným"; výraz „sám" má spíše nádech jisté výlučnosti, takže je z něj možno dovodit, že nikdo další za stejnou škodu neodpovídá. Pak by vlastně ani nebylo třeba zdůrazňovat, jako činil § 420 odst. 2 starého občanského zákoníku, že „tyto osoby samy za škodu takto vzniklou neodpovídají". Zahraniční srovnání nemůže převážit nad jazykovým, systematickým a historickým výkladem ani nad specifiky českého právního prostředí, které není formováno jen jedním ustanovením občanského zákoníku, nýbrž je tvořeno řadou předpisů dalších, zejména těch, které upravují postavení pomocných osob v různých pozicích (např. zaměstnanec, statutární orgán, úřední osoba, starosta, člen spolku, představitel SVJ a celá řada různých zmocněnců), a v kontextu těchto úprav je třeba vykládat i samotné ustanovení § 2914 občanského zákoníku. Právě míra autonomie či naopak závislosti pomocné osoby vůči osobě hlavní je rozhodující pro posouzení, zda převáží samostatná odpovědnost hlavní osoby, resp. kdy je dostatečný důvod, aby samostatnost pomocníka byla důvodem k založení jeho vlastní povinnosti k náhradě. Značně specifickou situaci v rámci této široké množiny případů představuje pozice osoby v pracovněprávním vztahu (zaměstnance), která způsobila újmu z nedbalosti. Je totiž nutné zabývat se tím, zda zvláštní vztah mezi ním a zaměstnavatelem nemůže mít vliv na rozsah náhrady poskytované poškozenému přímo z jeho strany. Část tuzemské teorie v tomto případě dokonce dovozuje, že se jedná o výjimku z obecného pravidla a zaměstnanci povinnost k náhradě škody vůbec vzniknout nemůže, neboť je to v rozporu s principy pracovního práva. Na druhé straně se objevuje názor, že i zaměstnanec bude přímo odpovědný, nicméně v případě stanovení rozsahu jeho povinnosti nahradit škodu bude nutné zohlednit limit čtyřapůlnásobku jeho průměrného měsíčního výdělku. V případě zaměstnanců, kteří se nepodílejí na tvorbě vůle svého zaměstnavatele, jehož úkoly plní a jehož pokyny jsou vázáni, je třeba přijmout takový výklad § 2914 občanského zákoníku, aby zohledňoval povahu pracovněprávních vztahů, která je založena na silné ochraně poskytované zákoníkem práce zaměstnanci při závislé činnosti vůči zaměstnavateli. Měl-li by totiž zaměstnanec odpovídat poškozenému zčásti, či dokonce v neomezeném rozsahu, nastává zde těžko řešitelný hodnotový rozpor mezi dílčí ochranou a posílením postavení poškozeného a garancí omezené odpovědnosti zaměstnance za činnost prováděnou v pracovněprávním vztahu. Ze zákonné definice závislé práce je zřejmá zjevná navázanost zaměstnance na zaměstnavatele, jehož jménem vykonává pracovní činnost, a jeho podřízenost pokynům, kterými jeho činnost řídí. Jestliže zaměstnanec při škodní události z tohoto rámce nevybočí, je třeba nejednoznačnou dikci § 2914 věty první občanského zákoníku vyložit tak, že za újmu způsobenou zaměstnancem odpovídá výlučně zaměstnavatel, jako by ji způsobil on sám, byť se tak stalo osobní činností zaměstnance, kterého k tomu použil.

Související judikatura: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1198/2019.

Relevantní ustanovení: § 2914 občanského zákoníku.

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV.ÚS 1804/21

Datum rozhodnutí: 26. října 2021

Závěr: *Nedostatečné odůvodnění rozhodnutí o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je ukázkou a důsledkem systémového problému spočívajícího v nevyjasněnosti konkrétních podmínek a kritérií pro podmíněné propuštění. Sama zákonná úprava podmíněného propuštění používá neurčité pojmy, jejichž obsah dosud nebyl jednotnou interpretací vyjasněn ani v praxi. Taková situace narušuje principy právní jistoty a předvídatelnosti práva, které se vztahují i na oblast podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Není-li stanovena jednotná a bližší interpretace zákonem používaných neurčitých pojmů,*

respektive přetrvává-li v praxi neurčitost podmínek pro podmíněné propuštění, existuje prostor pro libovůli v soudním rozhodování, která je ústavně nepřijatelná. S ohledem na ústavní principy právní jistoty a předvídatelnosti práva je nezbytné, aby odsouzení mohli předem vědět, jaká kritéria a skutečnosti budou podstatné při posuzování jejich žádosti o podmíněné propuštění a za jakých okolností mohou být podmíněně propuštěni.

Obsah: Řízení před obecnými soudy bylo vedeno o návrhu odsouzeného na podmíněné propuštění. Jeho žádost byla soudy obou stupňů zamítnuta. Soud prvního stupně shledal, že stěžovatel splnil podmínku výkonu poloviny uloženého trestu odnětí svobody i podmínku polepšení. Doplnil, že stěžovatel do výkonu trestu nastoupil sám v dubnu roku 2019 na oddělení s vysokým stupněm zabezpečení a v červnu roku 2020 byl přeřazen z vysokého do středního stupně zabezpečení. Dále bylo zjištěno, že program zacházení plní, vnitřní řád věznice dodržuje, konfliktní situace nevyvolává ani nevyhledává, k zaměstnancům vězeňské služby se chová slušně a korektně, je zařazen do I. prostupné skupiny vnitřní diferenciace, v průběhu výkonu trestu byl 1x odměněn pochvalou za pracovní aktivitu, kázeňsky trestán nebyl, účastnil se dobrovolných úklidových činností ve svém osobním volnu, za dobu výkonu trestu byl 6x testován na přítomnost omamných a psychotropních látek, a to vždy s negativním výsledkem, udržuje pravidelný telefonický kontakt se svými blízkými, a proto současný výkon trestu plní svůj účel. Podle okresního soudu však stěžovatel nesplnil třetí zákonnou podmínku, tj. očekávání, že v budoucnu povede řádný život. Ač okresní soud připustil, že stěžovatel má pevné rodinné zázemí a pro případ podmíněného propuštění má zajištěné bydlení i práci, nebylo podle jeho názoru možno přehlédnout stěžovatelovu bohatou trestní minulost s konstatováním, že je již potřetí ve výkonu trestu odnětí svobody, přičemž předchozí dvě zkušenosti s výkonem trestu jej neodradily od páchání další trestné činnosti. Dodal též, že v jedné trestní věci si stěžovatel podal odvolání, v němž svoji vinu popřel, čímž prokázal, že u něj absentuje potřebná sebereflexe. Odvolací se s tímto posouzením ztotožnil. Ve vztahu k třetí podmínce pro propuštění dodal, že stěžovatel má v rejstříku trestů celkem 11 záznamů a již od roku 1994 byl pravomocně odsuzován za různorodou trestnou činnost. Přestože mu byly dány šance v podobě alternativních trestů, a to podmíněného trestu odnětí svobody, trestu obecně prospěšných prací i dobrodiní amnestie, nevedlo to k jeho nápravě. Podle krajského soudu nebylo možno přehlédnout, že byl opakovaně uznán vinným drogovou trestnou činností, když při prvním odsouzení z roku 1994 mu byl za tuto trestnou činnost uložen podmíněný trest odnětí svobody, a ačkoliv se formálně osvědčil, přesto to nevedlo k nápravě jeho chování. Podmíněné propuštění z výkonu trestu je mimořádným benefitem, který dává soudu možnost, nikoliv však povinnost odsouzeného z výkonu trestu podmíněně propustit, a že musí být vždy ponecháno na úvaze soudu, zda s ohledem na splnění zákonem stanovených podmínek na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody přistoupí, či nikoliv. Stěžovatel v ústavní stížnosti s důvody rozhodnutí ve vztahu k třetí podmínce pro propuštění nesouhlasil. Stížnost byla shledána důvodnou. Ústavní právo na podmíněné propuštění neexistuje, avšak Ústavní soud zasáhne, pokud při rozhodování v takové věci dojde k excesu na straně obecných soudů. Mimořádnost podmíněného propuštění totiž neznamená, že by snad soudy měly možnost libovolného rozhodování či že by se na toto rozhodování nevztahovala povinnost rozhodovat předvídatelně a přesvědčivě. Z pojetí trestu jako sankce, která pokud možno postihuje pachatele jen v nezbytné míře (§ 38 odst. 2 trestního zákoníku), vyplývá, že bylo-li dosud odpykanou částí trestu odnětí svobody již dosaženo nápravy pachatele a ochrany společnosti, je další výkon tohoto trestu nepotřebný a také neodůvodněný. I když soud při ukládání trestu přihlíží k možnosti nápravy pachatele, nelze vždy přesně předvídat, jak se u jednotlivých pachatelů projeví její účinek. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je významným prostředkem k dovršení nápravy a resocializace odsouzeného, a neznamená tedy ukončení tohoto procesu, ale pokračování působení na pachatele v jiných podmínkách (na svobodě) a jinými prostředky než vlastním výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody. Podmínky podmíněného propuštění je vždy třeba interpretovat tak, že nelze zásadně při rozhodování vyloučit možnost podmíněného propuštění pro jakkoli definovanou skupinu odsouzených, a to ani u chronických recidivistů či pachatelů velmi závažné kriminality, připustil-li zákonodárce obecně možnost podmíněného propuštění u všech odsouzených. Každý případ je třeba hodnotit individuálně a rozhodnutí o podmíněném propuštění je nutné odůvodnit vzhledem k osobě konkrétního odsouzeného, neopomíjeje též jeho možný vývoj

a nápravu v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a další relevantní aktuální informace. Podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, prokázal-li odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu, svým chováním a plněním svých povinností polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného, a odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody. Uvedené ustanovení tedy stanoví tři kumulativní podmínky, při jejichž splnění soud odsouzeného podmíněně propustí na svobodu. První a objektivně lehce zjistitelnou podmínkou je, že odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého trestu. Druhá a třetí podmínka se vztahují k osobě odsouzeného. Ten má prokázat, že se v důsledku výkonu trestu odnětí svobody polepšil (druhá podmínka) a že v budoucnu povede řádný život (třetí podmínka). Ustanovení § 88 odst. 3 trestního zákoníku přidává k těmto třem základním (obligatorním) podmínkám tři další faktory, které by měl soud vzít v úvahu u osob odsouzených za zločin, tj. zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu, zda se pokusil odčinit následky svého činu a jak přistupoval k výkonu ochranného léčení, vykonával-li jej. Ústavní soud shledal, že rozhodnutí obecných soudů jsou rozporuplná, neboť soudy v obou napadených rozhodnutích výslovně uvedly, že stěžovatel splnil první i druhou zákonnou podmínku podmíněného propuštění, tedy že se polepšil, ale přitom podle nich nebyla splněna podmínka očekávání vedení řádného života stěžovatele na svobodě. Ústavní soud proto posuzoval, zda odůvodnění napadených rozhodnutí neporušila stěžovatelovo právo na řádné trestní řízení, jehož součástí je mimo jiné požadavek náležitého odůvodnění vydaného rozhodnutí. Zároveň Ústavní soud konstatoval, že podmínky pro podmíněné propuštění jsou natolik abstraktní, že nejsou jednotně interpretovány. Podmínce polepšení může příkladmo nasvědčovat, účastní-li se odsouzený programů určených k předcházení trestné činnosti, rozezná-li a reflektuje-li okolnosti, které v minulosti přispěly k tomu, že páchal trestnou činnost, pracuje-li, přestože před nástupem nebyl dlouhodobě zaměstnán, zlepšuje-li své znalosti a schopnosti s cílem uplatnit se ve společnosti, získává-li náhled na svoji trestní minulost a lituje-li upřímně svého jednání nebo neporušuje-li ve výkonu trestu výrazně své povinnosti (například opakovaným užíváním omamných látek). Obecně ovšem není vhodné vycházet pouze z počtu nasbíraných kázeňských odměn či trestů. Primárně je třeba hodnotit, za co mu byly uloženy kázeňské odměny či tresty, nikoli jen kolik mu jich bylo uloženo, byť samozřejmě ani tuto okolnost nelze úplně pominout, neboť při opakovaných odměnách to může zejména u delších trestů ukazovat na zvýšenou snahu po nápravě a na zafixování určitých pozitivních návyků. V souvislosti s tím je nutno reflektovat celý průběh výkonu trestu a vývoj odsouzeného v tomto průběhu. Ukazoval-li například odsouzený v prvotní fázi výkonu trestu známky polepšení, ale v době předcházející rozhodnutí o podmíněném propuštění se jeho pozitivní vývoj zastavil či stagnoval, anebo se dokonce choval opačným způsobem, soud takové jednání jistě nebude definovat jako polepšení. Podobně ani neplnění povinností v počátku výkonu trestu nutně neznamená, že se odsouzený nepolepšil později. Byť tedy výkon trestu tvoří jeden celek, pro účely podmíněného propuštění lze rozlišovat různé fáze adaptace, a to zejména v případě delších nepodmíněných trestů odnětí svobody. Očekávání vedení řádného života je oproti tomu orientováno do budoucna. Dotčená podmínka přitom existuje ve dvou variantách. Alternativou k očekávání vedení řádného života od samotného odsouzeného je přijetí záruky za dovršení jeho nápravy. V obou případech se nicméně předpokládá, že pozitivní proces, který byl započat v průběhu výkonu trestu a který nasvědčuje proměně odsouzeného, bude pokračovat po propuštění. Není přitom vyžadováno stoprocentní přesvědčení o tom, že odsouzený nespáchá další trestný čin. Očekávání vedení řádného života, respektive dovršení nápravy odsouzeného v budoucnu, je ze své podstaty předpokladem pravděpodobnostním, byť je třeba ho činit s potřebnou znalostí rozhodných skutečností a musí jít o odůvodněný předpoklad. Soudy při rozhodování o podmíněném propuštění primárně zkoumají, zda bude mít odsouzený po případném propuštění zajištěné zaměstnání (či jiný zdroj příjmů) a ubytování, zda udržoval kontakt s rodinou či jinými blízkými a jaká je jeho širší trestní minulost, včetně možných předchozích propuštění na svobodu. Obecně relevantním je pak též faktor trestní minulosti odsouzeného, byť je třeba zdůraznit, že prognóza vedení řádného života se vztahuje k budoucnosti, tj. k době po eventuálním propuštění z výkonu trestu, a na její nedostatek tedy nelze usuzovat výlučně

na základě minulého chování odsouzeného. Byl-li by závěr soudu o nenaplnění podmínky očekávání budoucího řádného života odsouzeného založen primárně na okolnostech či důvodech, které hrály roli dříve při uložení samotného trestu odnětí svobody, došlo by i k porušení zákazu dvojího přičítání vyplývajícího z principu *ne bis in idem* podle čl. 40 odst. 5 Listiny. Na rozdíl od povinných kritérií stanovených v § 88 odst. 1 trestního zákoníku, která byla zmíněna a rozebrána výše a která vycházejí z teoretické koncepce podmíněného propuštění a směřují k nápravě pachatele a ochraně společnosti, fakultativní kritéria uvedená v § 88 odst. 3 trestního zákoníku již nejsou tak úzce navázána na teoretické základy a smysl institutu podmíněného propuštění, ale spíše představují určité zpřísnění posouzení podmíněného propuštění v případě odsouzených za zločin. Jde konkrétně o tři skutečnosti, a to včasné nastoupení do výkonu trestu odnětí svobody, částečné nebo plné nahrazení či odčinění škody, popřípadě jiné újmy způsobené trestným činem (respektive vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem) a postoj odsouzeného k výkonu ochranného léčení, vykonával-li jej odsouzený před výkonem trestu nebo v jeho průběhu. Uvedené skutečnosti nicméně nepředstavují nezbytné podmínky pro podmíněné propuštění, nýbrž soud k nim při rozhodování o tomto „toliko" přihlíží. Zejména kritérium včasného nastoupení do výkonu trestu, které nemá žádnou souvislost s následnou nápravou odsouzeného ani účelem podmíněného propuštění, je tak třeba zohledňovat pouze jako vedlejší, méně významnou skutečnost. Přihlédne-li přitom soud k včasnému nenastoupení do výkonu trestu, měl by se současně alespoň stručně zabývat důvody, které odsouzeného k nenastoupení vedly. Negativní roli by tedy včasné nenastoupení do výkonu trestu mělo hrát především tehdy, vyhýbal-li se odsouzený svévolně dlouhodobě nástupu do výkonu trestu. Ovšem ani v takovém případě nemůže být bez dalšího vyloučena možnost podmíněného propuštění, a to obzvláště jsou-li bezpochyby naplněny obligatorní podmínky podmíněného propuštění. Naopak nahrazení či odčinění trestným činem způsobené škody patří mezi cíle moderního trestního práva. Snaží-li se odčinit škodu způsobenou trestným činem, který spáchal, může to vypovídat i o jeho náhledu na vlastní minulou společensky škodlivou činnost a značit jeho polepšení či nápravu. Je však třeba rozlišovat skutečnou snahu o odčinění škody způsobené trestnou činností od úsilí předstíraného pouze navenek. Ústavní soud shledal, že obecné soudy se zaměřily výlučně na trestní minulost, přičemž ani neměly dostatek aktuálních informací o stěžovateli.

Poznámka: K nálezu bylo přijato separátní stanovisko kritizující fakt, že aktuální rozhodnutí *de facto* zakládá právo na podmíněné propuštění, jakkoliv samotný nález tvrdí opak.

Související judikatura: Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 482/18, nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 599/14, nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2201/16,

Relevantní ustanovení: Čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod, § 88 trestního zákoníku.

Zpracoval: Jan Tryzna